

Offer på rett måte

Kvinner som bryter med forestillingene om kvinner som er utsatt for vold, kan ikke uten videre regne med å bli møtt med respekt og forståelse.

TEKST

Yngvil Grøvdal

PUBLISERT **6. november 2012**

DEBATT: RUS OG KVINNELIGE STEREOTYPIER

«Det er tankevekkende at offerperspektivet fortsatt er hovedtilnærmingen til forståelse av kvinner, avvik og rus», skrev redaktør i Rus og Samfunn, Astrid Renland, i marsutgaven av Tidsskriftet. Innlegget hennes har vakt debatt.

Mens kvinner tidligere er blitt sett på som ofre for patriarkalske strukturer med tilhørende maktovergrep, viser nyere forskning en langt mer flertydig virkelighet. At kvinner lever med rus, prostitusjon og vold, skyldes ikke alltid at de er hjelpeløse stakkarer.

Mye tyder på at kvinner likevel ses gjennom slike «briller». Vi kan nærmest si at vi er født som ofre. Ifølge Eva Lundgren er enhver kvinne et potensielt offer for (menns) vold, bare ved å være kvinne. Psykologen Per Isdal eksemplifiserer voldsformen «latent vold» som noe som rammer «alle kvinner», når én eller flere menn begår overfallsvoldtekter. Vissheten om å være kvinne i et mannssamfunn kan utløse angst, og dermed er resultatet en form for vold.

Sykeliggjort, stakkarslig og passiv

Min erfaring er likevel at ikke alle kvinner oppfattes å være ofre på den riktige måten. En problemstilling som utkrystalliserte seg i mitt doktorgradsarbeid om kvinner utsatt for vold fra partner, og deres møter med straffesakskjeden, var denne: Den rådende oppfatningen av voldsutsatte kvinner kunne være en hemske for disse i møtet med politiet. Den «mishandlede kvinnen», som har fått en ganske sentral plass i politifolks bevissthet og i offentligheten, er nemlig ingen hvem som helst. Hun er utsatt for vold fra en despot av en mann, noe som gjør at hun mer og mer mister seg selv og blir avhengig av andres hjelp. Og ikke bare det; hun *vil ha* andres hjelp. Noen ganger ser hun

ikke sitt eget beste, men hun er glad for at andre tar over styringen. Hun er på mange måter den sykeligjorte, stakkarslige, passive kvinnen Renland refererer til.

Trykket fra feminister

En årsak til at en slik forståelse har fått en så dominerende plass, er det sterke trykket fra feministiske aktivister og forskere, som utvilsomt, slik også Hilde Pape understreker i maiutgaven, har gjort et viktig arbeid for å synliggjøre volden i privatsfæren. At det jeg vil kalle en «voldsutsatt kvinnestereotypi», har fått et så stort gjennomslag i politiet, skyldes trolig også at den samsvarer med politiets arbeidsrasjonale. For å sette det litt på spissen foretrekker politiet å handle strafferettslig, noe som fordrer tydelige skiller mellom skurker og helter, her mellom menn som slår og kvinner som utsettes for slagene. Men mange kvinner som utsettes for vold, hører ikke til denne kategorien. Kvinner som lever i forhold som Hilde Pape beskriver, der begge parter benytter ulike former for vold, passer ofte dårlig inn, blant annet fordi voldsbruken i slike tilfeller ofte ikke etterlater tydelige skader, og fordi kvinnene framstår «like gode» som mannen. Også kvinner som opptrer «ukvinnelig», litt i tråd med det Ingeborg Rossow skriver om i maiutgaven, kan miste offerstatus hos politiet, særlig hvis hun er beruset, eller kanskje full, og ikke kan vise til alvorlige, synlige skader. En skal altså ikke avvike mye fra den voldsutsatte kvinnestereotypien før en risikerer å bli diskvalifisert som offer.

«En skal ikke avvike mye fra den voldsutsatte kvinnestereotypien før en risikerer å bli diskvalifisert som offer»

Spesiell type offer

Det jeg også fant, var at det «rene» offeret som vi gjerne møter i den offentlige diskursen, og som er et resultat av mange aktivisters innsats, i en del tilfeller balanserte på en tynn line. I en sak der politiet hadde anmeldt på grunn av alvorlige skader, truet en etterforsker kvinnen med at det slett ikke var sikkert det ville bli tatt ut tiltale, dersom hun ikke «lå unna» og lot politiet drive etterforskning uten hennes innblanding. Politiet hadde neppe kunnet legge bort en sak med så store skader, men de var nokså eksplisitte på at hun måtte forholde seg passiv, med mindre de ba om noe fra henne. I sin studie fra Sverige fant Magnus Lundberg flere eksempler på at politiet ikke hadde særlig lyst til å gå videre med saker der kvinner ikke viste seg takknemlige. Det at kvinnene er utsatt for krenkende og skadelige handlinger, er altså ikke alltid nok til å utløse bistand. Mye tyder på at kvinner som bryter med forestillingene om kvinner som er utsatt for vold, for eksempel ved å ville betraktes som rasjonelle, sentrale og deltakende aktører i eget liv og forsøke å handle deretter, ikke uten videre kan regne med å bli møtt med respekt og forståelse. En kvinne utsatt for vold bør med andre ord framstå som en spesiell type offer.

ASTRID RENLAND: Om rus og kvinnelige stereotypier (mars, side 282)

KARI LOSSIUS: Kvinnerettede tiltak virker best (april, side 394)

Teksten sto på trykk første gang i Tidsskrift for Norsk psykologforening, Vol 49, nummer 11, 2012, side

TEKST

Yngvil Grøvdal, Forsker II Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress